КЛАСНА ГОДИНА ДЛЯ ВЧИТЕЛЯ

Примус і погрози

Класна година на 45 хвилин: діти вчаться відрізняти прохання від примусу й погрози і дізнаються, до кого звернутися.

45 хвилин | 5–6 класи і старші | Відео, картки, пам'ятка

Після уроку діти

- пояснюють, чим прохання відрізняється від примусу й погрози;
- називають три ознаки примусу;
- знають три фрази, які можна сказати, і до кого звернутися.

Що знадобиться

- проєктор або великий екран і звук;
- презентація до уроку (відео вже всередині, інтернет не потрібен);
- надруковані картки із ситуаціями — один комплект на групу;
- пам'ятка для кожного учня.

У цьому файлі

1. Спершу для вчителя: поняття, як пояснити дітям, приклади
2. План уроку на 45 хвилин
3. Запитання для обговорення й домовленості
4. Підказка вчителю
5. Картки із ситуаціями для друку
6. Розбір ситуацій
7. Пам'ятка для учня

Чернетка. План уроку ще не переглянув психолог або методист. Якщо помітите неточність, напишіть нам через форму «Повідомити про помилку на сайті».

Платформу «Укриття від насильства» благодійний фонд «Твоя опора» створює власними ресурсами. Проєкт «Адвокаційна кампанія „Укриття від насильства“: протидія насильству щодо дітей в умовах війни» БФ «Твоя опора» реалізує за підтримки Фонду «Аскольд і Дір», що адмініструється ICAP Єднання в межах проєкту «Сильне громадянське суспільство України — рушій реформ і демократії» за фінансування Норвегії та Швеції. Зміст платформи є відповідальністю БФ «Твоя опора» та не є відображенням поглядів урядів Норвегії, Швеції або ICAP Єднання.

СПЕРШУ ДЛЯ ВЧИТЕЛЯ

Про що цей урок

Прохання від примусу відрізняє не тон і не наполегливість, а те, чи приймають «ні». Дорослі часто бачать примус лише там, де є сила, і пропускають умови «не зробиш — не дружимо» та погрози, сказані ніби жартома.

Примус

Що це. Коли людину змушують зробити те, чого вона не хоче, і не залишають їй безпечного «ні»: ставлять умову, тиснуть гуртом, лякають наслідками. Відмова тут має ціну, тому згода під таким тиском — не вільний вибір.

> ЯК СКАЗАТИ ДІТЯМ
>
> **Примус — це коли вас змушують зробити те, чого ви не хочете. Ставлять умову: «Не зробиш — з нами не граєш». Або тиснуть гуртом, щоб ви погодилися. Прохання приймає відповідь «ні», а примус — ні.**

ПРИКЛАДИ: ЦЕ ВОНО

- Данило каже Тимурові: «Не сховаєш рюкзак — з нами не граєш»: дружбу ставлять за умову зробити комусь зле.
- Кілька учнів обступають однокласника й повторюють хором: «Ну давай, усі ж чекають!», поки він не погодиться.
- «Дай свій телефон пограти, а то більше не сядеш з нами в їдальні»: за відмову обіцяють вигнати з компанії.

СХОЖЕ, АЛЕ НЕ ТЕ

- Софія просить дати списати й одразу каже: «Якщо ні — нічого страшного»: відмову приймають, тож це прохання.
- Друг кличе на гурток, пояснює, чому там цікаво, а почувши «ні», каже «добре»: це переконування, бо «ні» прийняли.
- Однокласник засмутився, що ви не прийшли на день народження: свої почуття мати можна, якщо за відмову не карають.

Обережно. Межа не в тому, скільки разів попросили, а в тому, чи можна сказати «ні» без страху, що за це покарають.

СПЕРШУ ДЛЯ ВЧИТЕЛЯ

Погроза

Що це. Коли людину лякають наслідками, щоб вона зробила, як хоче інший, або щоб мовчала: «пошкодуєш», «розкажу всім», «з тобою ніхто не дружитиме». Погроза — один зі способів примусу, і часто нею змушують не розповідати дорослим.

> **ЯК СКАЗАТИ ДІТЯМ**
>
> **Погроза — це коли вас лякають, щоб ви зробили, як хоче інший, або мовчали. Наприклад: «Пошкодуєш», «Розкажу всім», «З тобою ніхто не дружитиме». Про погрози можна і треба розповісти дорослому. Це не «настукати», а попросити захисту.**

ПРИКЛАДИ: ЦЕ ВОНО

- Тимур відмовився, і Данило каже: «Скажеш комусь — пошкодуєш»: його лякають, щоб мовчав.
- «Не зробиш за мене домашнє — розповім усім, що ти боїшся темряви»: лякають розголосом.
- «Якщо не віддаси наліпки, з тобою ніхто в класі не говоритиме»: лякають тим, що залишать самого.

СХОЖЕ, АЛЕ НЕ ТЕ

- «Ще раз сховаєш мій рюкзак — я розповім вчительці»: це межа й прохання про захист, а не погроза.
- «Не візьмеш куртку — змерзнеш»: попереджають про наслідок для тебе самого, а не лякають, щоб щось отримати.

Обережно. Погроза — не лише «поб'ю»: «розкажу всім» чи «ніхто не дружитиме» лякають не менше, а от «я розповім дорослому» погрозою не є.

Де дорослі найчастіше помиляються

ЗДАЄТЬСЯ, ЩО…	НАСПРАВДІ
«Примус — це коли б'ють або тягнуть силою».	Найчастіше дітей змушують без сили: умовою, страхом залишитися без друзів, тиском гурту. Дивіться на три ознаки: ставлять умови, лякають, «ні» не приймають.
«Якщо дитина врешті погодилася, значить, сама так вирішила».	Згода, коли страшно відмовитися, — не вільний вибір. Дитина, яка поступилася тиску, не винна в цьому, і їй так само потрібна підтримка.
«Діти погрожують одне одному постійно, це просто слова».	Для дитини, якій погрожують, це не слова, а страх, через який вона мовчить. У серії погрозу виконали: Тимура вигнали з гри. Сприймайте кожну скаргу на погрози серйозно.
«Дитина сказала „ні“ — отже, проблему розв'язано».	Після відмови тиск часто посилюється, і саме тоді потрібен дорослий. Як психологиня в серії: спитайте, що допоможе почуватися безпечніше вже сьогодні, і повідомте директора.

1 · ПЛАН УРОКУ

45 хвилин, хвилина за хвилиною

Мета. Діти відрізняють прохання від примусу за трьома ознаками, знають, що можуть сказати «ні», і розуміють: розповісти про погрози — це попросити захисту.

ХВИЛИНИ	ЩО РОБИМО	5–6 КЛАСИ	СТАРШІ КЛАСИ
0–4	**Початок і домовленості** Назвіть тему. Покажіть три домовленості й коротко поясніть кожну.	Прочитайте домовленості вголос разом.	Спитайте, чи хоче клас щось додати.
4–8	**Розминка** Запитання до класу: про що можна попросити друга? Збирайте приклади без імен і без історій про себе. Потім спитайте: а що буде, якщо друг відповість «ні»? Висновок: на прохання можна відмовити.	Два-три приклади усно.	Запишіть приклади на дошці: вони знадобляться, коли говоритимете про ознаки.
8–11	**Серія «Нашого класу»** Покажіть серію 5 «„Скажеш комусь — пошкодуєш“. Це вже примус». Вона триває хвилину й тридцять одну секунду. Перед показом попросіть помітити, хто з героїв приймає відповідь «ні», а хто — ні.	Якщо треба, покажіть серію двічі.	Одного показу достатньо.
11–19	**Розмова після відео** Поставте запитання з наступного розділу. Говоримо про героїв серії, а не про клас. Відповіді не оцінюйте: разом шукайте деталі в сюжеті.	Чотири основні запитання.	Додайте п'яте запитання — про «по приколу» і «ніхто не побачить».
19–25	**Примус і погроза: три ознаки** Поясніть обидва поняття за слайдами. Назвіть три ознаки: ставлять умови, лякають, «ні» не приймають. Наголосіть: справжні друзі не ставлять умов, і сказати «ні» можна, навіть коли страшно.	Попросіть знайти кожну ознаку в історії Тимура.	Поверніться до прикладів із розминки: що мало б змінитися, щоб прохання стало примусом?
25–34	**Ситуації «Що це?»** Роздайте картки. Діти обирають відповідь і пояснюють її через ознаки. Після кожної ситуації покажіть слайд із розбором і читайте, що можна зробити.	Усі три ситуації — усім класом, за слайдами.	Усі три ситуації — у групах по троє-четверо. Кожна група пояснює свою картку класові.
34–40	**Що сказати і до кого звернутися** Прочитайте три фрази зі слайда. Покажіть, до кого можна звернутися: дорослий, якому довіряєш; гаряча лінія 116 111; 102, якщо небезпека просто зараз.	Промовте фрази хором, спокійним голосом.	Спитайте, яку з фраз найлегше сказати і чому.
40–45	**Підсумок** Одне речення на завершення: «Якщо „ні“ не приймають — це вже не прохання». Роздайте пам'ятки. Скажіть, до кого в школі діти можуть підійти після уроку.	Попросіть показати пам'ятку вдома.	Нагадайте про розділ для дітей на платформі.

2 · РОЗМОВА ПІСЛЯ ВІДЕО

Запитання для обговорення

Запитання — про героїв серії. Вони не змушують дітей розповідати про себе.

Софія і Данило обоє чогось хочуть від Тимура. Чим прохання Софії відрізняється від того, що каже Данило?

Орієнтир: Софія приймає відмову: «Якщо ні — нічого страшного». Данило ставить умову: «Не сховаєш — з нами не граєш», а потім лякає: «Скажеш комусь — пошкодуєш».

Що відповів Тимур Данилові? Чому це було непросто?

Орієнтир: «Ні. Я цього не робитиму». За відмову йому пригрозили, і погрозу виконали: «З нами він більше не грає!» Психологиня каже: «Ти відмовився, хоча було страшно».

Чому Тимур спершу не хотів нікому розповідати? Що відповіла психологиня?

Орієнтир: «Якщо скажу — буде гірше» і «Я не хочу бути стукачем». Психологиня: «Розповісти, що тобі погрожують, — не „настукати“. Це попросити захисту».

Як допоміг Тимурові Артем?

Орієнтир: Помітив, що Тимурові погано, і спитав: «Ти чого?» Запропонував: «Хочеш, я піду з тобою?» Почекав під дверима й пішов із Тимуром додому разом.

Додатково для старших класів

Данило каже: «Ніхто не побачить» і «По приколу». Навіщо так говорять, коли вмовляють зробити комусь зле?

Орієнтир: Щоб це здавалося дрібницею, за яку нічого не буде. Але сховати чужий рюкзак — зробити комусь зле, хай і «по приколу».

2 · РОЗМОВА ПІСЛЯ ВІДЕО

Домовленості й розминка

Домовленості на цей урок

1. **Говоримо про ситуації з відео й карток, а не про однокласників. Без імен.**
2. **Кожен може пропустити запитання.**
3. **Називаємо дію, а не людину.**

Розминка

Про що можна попросити друга? Назвіть кілька прикладів.

3 · ПІДКАЗКА ВЧИТЕЛЮ

Чого не казати на цьому уроці

КРАЩЕ УНИКАТИ	ЧОМУ
«Хто з вас через таке проходив?»	Не просіть дітей розповідати про себе при класі.
Розбирати реальну ситуацію з вашого класу	На уроці — лише змодельовані ситуації, без імен.
«Не будь стукачем»	Саме цього боїться дитина, якій погрожують. Після таких слів вона мовчатиме, а примус триватиме.
«Це ж просто прикол»	Коли «ні» не приймають і лякають наслідками, це вже не жарт, а тиск.
«Розберіться між собою»	Дитину лякають, щоб вона мовчала. Їй потрібен захист дорослого, а не ще одна розмова сам на сам.
«Неправильно»	Відповіді не оцінюйте. Разом шукайте деталь, якої дитина не помітила.

Якщо дитина розповіла про реальний випадок

1. Зупиніть обговорення при класі: «Дякую, що розповіла. Це важливо. Поговоримо після уроку».
2. Не розпитуйте при класі й не влаштовуйте очної ставки.
3. Після уроку вислухайте дитину наодинці: «Тобі боляче, і це важливо. У цьому немає твоєї провини».
4. Повідомте директора. Це обов'язок кожного працівника закладу, який дізнався про насильство.
5. Якщо є небезпека просто зараз — спершу зупиніть насильство й телефонуйте 102.

Далі діє порядок реагування: що робить працівник школи і які строки має директор — у розділі «Вчителям» на платформі.

СИТУАЦІЯ 1 З 3

Перерва



Однокласники
Сховай її рюкзак, бо не будемо з тобою дружити.

Що це?

☐ Це тиск ☐ Це дружба

СИТУАЦІЯ 2 З 3

Особисті повідомлення

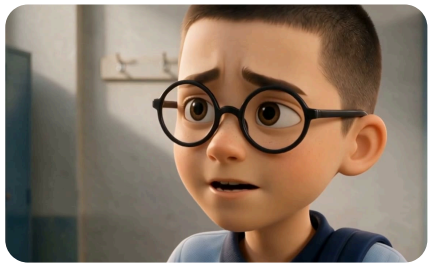

Невідомий акаунт
Надішли фото. Ніхто не побачить.

Невідомий акаунт
А ні — розкажу всім твій секрет.

Що це?

☐ Погроза ☐ Звичайне прохання

СИТУАЦІЯ 3 З 3

Перед контрольною



Софія
Можеш дати списати? Якщо ні — нічого страшного.

Що це?

☐ Примус ☐ Прохання

5 · РОЗБІР СИТУАЦІЙ

Що видно в кожній ситуації

Якщо дитина обрала іншу відповідь, не кажіть «неправильно». Покажіть деталь, яку варто помітити.

СИТУАЦІЯ 1 · ПЕРЕРВА

Це тиск

Дружба не ставить умов «зроби комусь зле». Це тиск, а не дружба.

Що можна зробити: Можна сказати «ні». І розповісти дорослому: розповісти — це не «настукати».

СИТУАЦІЯ 2 · ОСОБИСТІ ПОВІДОМЛЕННЯ

Погроза

Тебе лякають, щоб отримати своє. Це погроза.

Що можна зробити: Нічого не надсилай. Переписку не видаляй. Одразу розкажи дорослому, якому довіряєш.

СИТУАЦІЯ 3 · ПЕРЕД КОНТРОЛЬНОЮ

Прохання

Софія просить і приймає відмову. Коли «ні» — це нормально, це прохання.

Що можна зробити: На прохання можна відповісти і «так», і «ні».

ПАМ'ЯТКА ДЛЯ УЧНЯ

Примус і погрози



Примус

Це коли тебе змушують зробити щось проти твоєї волі: умовами, тиском, натовпом.

Погроза

Це коли тебе лякають наслідками: «розкажу всім», «пошкодуєш», «з тобою ніхто не дружитиме».

Як впізнати примус

ставлять умови

лякають

«ні» не приймають

Справжні друзі не ставлять умов. Якщо тебе лякають або змушують — це тиск, а не дружба.

Що можна сказати

«Ні. Я цього не робитиму.»

«Мені не подобається, що на мене тиснуть.»

«Я розкажу про це дорослому.»

До кого звернутися

- Дорослий, якому довіряєш: мама, тато, бабуся, вчителька, шкільний психолог, тренер. Якщо перший не почув — зверніся до іншого.
- 116 111 — гаряча лінія для дітей та молоді. Цілодобово й анонімно.
- 102 — якщо небезпека просто зараз.

Ти маєш право сказати «ні». Розповісти, що тобі погрожують, — не «настукати», а попросити захисту.

Якщо «ні» не приймають — це вже не прохання.